

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ ISSN

زمان چاپ: ۱۴۰۰/۰۲/۱۵

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بهداشت و ایمنی محیط مدرسه

مریم ریاحی^۱، یعقوب ارتش دار^۲، آرزینا عاشری^۳، حمید شاهمیرزایی^۴

۱- کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی

۳- کارشناسی ارشد ادبیات فارسی

۴- کارشناسی علوم تربیتی

چکیده :

از آنجاکه دانش آموزان دوران مهمی از زندگی خود را که مصادف با رشد جسمی و روانی آنهاست، در مدرسه میگذرانند، ارائه خدمات بهداشتی از جمله وضعیت بهداشت محیط در مدرسه ها، اثر مثبتی بر سلامت دانش آموزان و در نهایت بر جامعه دارد

برای پیشگیری از حوادث، بدون سازماندهی و تشکیلات لازم اقدام چشم گیر و اساسی صورت نمی پذیرد و هرسازماندهی صحیح نیز خود نیازمند بررسی و پژوهش به منظور برنامه ریزی مناسب می باشد. بنابراین یکی از مهم ترین اقدامات در برنامه ریزی پیشگیری از حوادث، انجام تحقیقات و پژوهش پیرامون سوانح و حوادث است. تحقیقات و بررسی های مختلف در خصوص پیشگیری از بروز حوادث و سوانح نشان می دهد که بخشی از برنامه های آمادگی برای مقابله با سوانح و حوادث، برخورداری از دانش و اطلاعات کافی درباره شرایط پیدایش بروز حوادث و راه های برخورد با آنها است. آگاهی و عبرت از نتایج وقوع حوادث تلخ باید منجر به عکس العمل مناسب در جهت حذف زمینه بروز آنها گردد. اگر نسبت به پیشگیری از حوادث احتمالی آینده اقدامی صورت نگیرد، حوادثی که خسارت مادی و جسمانی ناچیز بر جای گذاشته، بی اهمیت تلقی شود، در هنگام بروز مجدد همان حادثه خسارت جسمی و مادی وسیع تری به بار می آید. مدارس نیز یکی از مکان هایی است که معمولا حوادث جزیی و شدید در آن بسیار اتفاق می افتد.

کلمات کلیدی: مدارس ، اطلاعات ، برنامه ریزی ، بهداشت ، اقدامات

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ ISSN

مقدمه

مراکز آموزشی از جمله مدرسه ها، مکانی مطمئن در پرورش انسان دانسته میشوند و در فراهم آوردن زندگی سالم و نشاط انگیز و تربیت افراد با رفتار سالم، نقش بسیار ارزندهای ایفا می‌کنند. یک کودک معمولی حدود ۱۱۰۰ ساعت در هر سال را در کلاس میگذراند؛ بنابراین، افزون بر اینکه دانش آموزان زمان نسبتاً زیادی از اوقات خویش را در مدرسه میگذرانند، در دوران بسیار حساس زندگی نیز قرار دارند. درباره این حساسیت می‌توان از جنبه‌های گوناگون آموزشی، بهداشتی، محیطی و ... بحث و بررسی کرد [۳-۱].

۱. آسرمایه گذاری و برنامه ریزی برای حفظ سلامتی دانش آموزان و ارتقای سطح بهداشت مدرسه ها، نوعی سرمایه گذاری برای نسلهای آتی به شمار می‌آید. ممکن است در صورت سهل انگاری در رعایت بهداشت مدرسه ها، سلامتی آموزگاران دچار مخاطره شود. در مدرسه ها به دلیل تجمع زیاد و طولانی مدت جمعیت حساس، احتمال وجود و شیوع بیماریهای واگیر در میان آنها بیشتر بوده است؛ بنابراین، توجه به آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است چنانچه در مدرسه آب سالم، سرویسهای بهداشتی، فضای کافی، تجهیزات و وسایل مناسب و استاندارد، سیستم درست جمع آوری زباله و فاضلاب وجود نداشته باشد و به طور کلی آسایش محیطی فراهم نشود، به طور قطع تلاش های آموزشی و پرورشی معلمان و مربیان بازدهی مطلوب نخواهد داشت فضای فیزیکی در آموزش و پرورش نوین، یک عامل زنده و پویا در انجام فعالیتهای آموزشی و تربیتی دانشآموزان به شمار می‌آید. توجه به مسائل و شاخصهای فیزیکی، بهداشتی و ایمنی در محیط های آموزشی، مؤثرترین و اساسیترین عامل رشد طبیعی از نظر جسمی، روانی و فراگیری مطالب در دانش آموزان است طبق تعریف سازمان جهانی بهداشت، بهداشت مدرسه ها مجموعه اقداماتی است که به منظور تشخیص، تأمین، حفظ و ارتقای سلامت جسمی، روانی و اجتماعی دانش آموزان و کارکنان مدرسه که به شکلی در ارتباط با دانش آموزان هستند، با راهنمایی و سرپرستی مسئولان به اجرا درمی آید. هدف کلی بهداشت مدرسه، آموزش و پرورش، کودکانی متعادل و سالم است که رشد و نمو طبیعی داشته باشند و هیچگونه اختلالی در آنان از نظر فکری، جسمی و عاطفی مشاهده نشود چگونگی طراحی و ساخت مدرسه و عناصر تشکیل دهنده آن نظیر رنگ، نور، صدا، تجهیزات، حیاط مدرسه و دیگر موارد، میتواند در کنار عوامل آموزشی و تربیتی، تأثیرات مهمی بر سلامت رفتار دانشآموزان باقی گذارد عوامل کاهش دهنده سطح بهداشت محیط و ایمنی در مدرسه، عبارتند از سرانه ناکافی فضای آموزشی، نور ناکافی، شرایط غیربهداشتی توالت، دستشویی و آبخوریها، وضعیت غیربهداشتی و غیر ایمنی کلاسهای درس و محوطه مدرسه، امکان برق گرفتگی، آتش سوزی و ناکافی بودن امکانات کمکهای اولیه است مطالعه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ ISSN

ای که در شهرستان بیرجند در سال تحصیلی ۱۳۸۶/۸۷-انجام شد، نشان داد وضعیت مدرسه های بررسی شده از نظر بوفه (۸/۸۶ درصد)، آب (۵/۷۴ درصد)، مکان و ساختمان (۸/۴۸ درصد) نامطلوب بوده است در بررسی دیگری که در مدرسه های ابتدایی ناحیه یک شهر ساری توسط ززولی و همکاران انجام شد، نشان داد در ۲۹ مدرسه (۴/۶۴ درصد) وضعیت توالت ها و در ۱۶ مدرسه (۵/۳۵ درصد) وضعیت دستشویی ها پایینتر از حد استاندارد بوده است همچنین مطالعه ملکوتیان و همکاران در شهر کرمان نشان داد ۹/۸۹ درصد مدرسه ها آب آشامیدنی سالم و ۹۵/۹۶ درصد دفع بهداشتی فاضلاب داشته اند. همچنین، ۷۶ درصد مدرسه ها زباله دان بهداشتی داشته و ۷۶ درصد بوفه ها نیز بهداشتی بودند مطالعه ای که در شهر خلخال در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ انجام شد، نشان داد که ۹۸ درصد مدرسه ها از دفع بهداشتی فاضلاب برخوردار بوده و ۱۰۰ درصد آنها زبالهدان بهداشتی داشته اند؛ اما در ۶۰ درصد مدرسه ها، شرایط دستشویی بهداشتی نبوده است

برای جمع آوری اطلاعات از چک لیستی که بر اساس فرم آئین نامه بهداشت محیط مدرسه ها بود استفاده شد. این چک لیست شامل ۲ بخش بوده که بخش اول، اطلاعات عمومی و بخش دوم وضعیت بهداشتی مدرسه ها شامل ۴۰ پرسش در ۷ قسمت و بدین شرح بوده است: وضعیت آبخورها و سرویس های بهداشتی (نظیر مجزا بودن آبخوری از سرویس بهداشتی، تعداد متناسب آنها با شمار دانش آموزان و...)، وضعیت بوفه ها (مانند استفاده از روپوش و داشتن کارت بهداشت متصدی و...)، وضعیت کلاسها (شرایط مناسب کف، سقف و...)، وضعیت آب آشامیدنی (وجود منبع آب لوله کشی و...)، وضعیت حفاظت و ایمنی (نظیر وجود وسایل اطفای حریق و...)، وضعیت دفع فاضلاب و وضعیت جمع آوری و دفع زباله (مانند زباله دان بهداشتی، جمع آوری روزانه زباله، تفکیک زباله و...)، سپس این چک لیست از طریق بازدید، مشاهده مستقیم و مصاحبه حضوری با مدیران توسط کارشناس بهداشت محیط تکمیل گردید. پرسش ها با سه گزینه «مطابق با آیین نامه»، «تطبیق نداشتن با آیین نامه» و «وجود ندارد» تنظیم و به ترتیب نمره دو، یک و صفر امتیازبندی شد. سپس در هر گزینه با توجه به پرسشهای مربوط به آن، نمرهها جمع و سپس نمره های کسب شده در سطح مطلوب (کسب نمره بالای ۷۵ درصد)، متوسط (کسب نمره ۵۰ تا ۷۵ درصد) و نمره ضعیف (زیر ۵۰ درصد) طبقه بندی شدند. اطلاعات جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار Excel ۲۰۰۷ تجزیه و تحلیل آماری شد.

مدرسه بهترین مکان برای اجرای برنامه های آموزش بهداشت، مدرسه مناسب ترین مکان برای نیل به اهداف آموزش بهداشت می باشد و دانشمندان دلایل زیر را در اثبات این مهم ارائه می دهند:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

? منابع انسانی و تجهیزات و امکانات آموزشی به حد کافی وجود دارد.

? حضور موظف دانش آموزان بر اجرای بهتر برنامه تاثیر دارد.

? کثرت دانش آموزان.

? انتقال پیام ها و آموخته ها به اعضاء خانواده و جامعه

اقدامات اجرایی مدارس جهت ایمنی و بهداشت

شناسایی، توزیع و تخصیص مناسب فضاهای موجود، به فعالیت ها

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

بررسی فضا، تجهیزات و تأسیسات استاندارد موجود و مورد نیاز

تهیه تجهیزات استاندارد، متناسب با کتاب های درسی، دوره سنی و شرایط رشد دانش آموزان

رعایت استانداردهای لازم برای فضای آزمایشگاه

شناسایی ظرفیت های بالقوه داخل و خارج از مدرسه

رعایت استانداردهای لازم برای فضای کلاس های درس، حیاط، راهروها، پشت بام و

رعایت استانداردهای لازم برای فضای نمازخانه

تهیه کتاب های قران، ادعیه و ...

- برگزاری نشست کمیته بهداشت و شورای مدرسه

- تهیه لیست ملزومات بهداشتی مورد نیاز و خرید آن

- پایش منابع تامین آب آشامیدنی با همکاری مرکز بهداشت منطقه کنترل و نظارت بر آبخوری ها

- احداث و ایجاد چشمه های سرویس بهداشتی بر حسب استانداردهای دانش آموزشی

- برگزاری جلسه شورای مدرسه برای انفکاک سرویس بهداشتی و آبخوری و برآورد هزینه ها و تامین اعتبار مورد نیاز از خیرین

- بازبینی و بررسی لوله کشی آب و شیرآلات به صورت مستمر

- تهیه و خرید ملزومات لوله کشی و برطرف کردن نواقص و فرسودگی ها

- نظافت و ضد عفونی کلاس ها و ... طبق آیین نامه ها و رعایت پروتکل های بهداشتی هر روز بعد از پایان کلاسها

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ ISSN

- بررسی و تمیز کردن پنجره ها و دربها به صورت مستمر و دوره ای
- بررسی سطوح و تمیز کردن آنها تا جلوی لفزندگی سطوح گرفته شود
- کاشت درخت و گل براساس فضای سبز موجود در مدرسه - تهیه گل و گلدان برای راهروها و کلاس ها برحسب توان مالی مدرسه
- تعویض لوله و شیرآلات فرسوده و دارای نقص - تعویض و جایگزینی شیشه های شکسته - انسداد درزهای درو پنجره برای جلوگیری از اتلاف انرژی
- تهیه سطل های مناسب زباله و تفکیک زباله خشک و تر از مبدا - نصب برچسب تفکیک زباله (خشک و تر)
- تعیین پوشش دانش آموزی با توجه به روانشناسی نوجوانان با معیارهای اسلامی
- رنگ آمیزی شاد و متناسب با محیط آموزشی با مساعدت انجمن اولیا و مربیان و مشارکت خانواده ها
- بهره مندی از رنگ آمیزی شاد و متناسب با اماکن مذهبی در نمازخانه
- رنگ آمیزی کلاسها با رنگ های روشن و شاد (در صورت نیاز به رنگ آمیزی)
- تهیه و نصب تابلوی شکیل و زیبا در سالن مدرسه
- نصب تابلوی اعلانات برحسب زاویه دید و تردد و ایمنی دانش آموزان

۱ آموزش بهداشت: آموزش بهداشت به معنی عام روشی است که بوسیله آن میتوان در ایجاد رفتار و عادات مطلوب و تغییر سنت های نامعقول و بی منطق مسایل بهداشت فردی، خانواده یا جامعه نقش مؤثر، مفید و فزایندهای داشت. اهمیت آموزش بهداشت در

مدارس

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ ISSN

- توجه به آمادگی بیشتر دانش آموزان برای آموختن، پذیرفتن و حفظ کردن

- در دسترس بودن عوامل آموزشی به حد کافی

- در دسترس بودن دانش آموزان به صورت ثابت برای اجرای برنامه‌های آموزشی

- تعداد زیاد دانش آموزان ابعاد آموزشی را وسیعتر میکند

- حضور دانش آموز در بین اعضای خانواده موجب گسترش مسایل آموزشی میشود

- آگاهی دانش آموز از راهنمایی‌های بهداشتی به حفظ و ارتقاء سلامت جسمی، روانی و هوشی وی کمک کرده و امکان یادگیری و دستیابی به هدف را برایش راحتتر میکند

- تقویت باورهای سازندگان آینده کشور که همین کودکان هستند جریان حرکت جامعه را سرعت می - بخشد

بالا بردن سطح معلومات بهداشتی کارکنان و معلمان مدرسه به عنوان افرادی که در تماس مستقیم با دانش آموزان هستند

- آموزش به والدین دانش آموزان و آشنا کردن آنان با موضوعات مهم بهداشتی و همگام شدن خانواده‌ها با دانش آموزان در ترویج اطلاعات بهداشتی با بالا رفتن پایه‌ها و مقطع تحصیلی دانش آموز و افزایش سن وی نیازهای آموزشی او تغییر میکند. بالطبع بایستی در برنامه های آموزش بهداشت هم به این تغییرات توجه شود
- رده بندی آموزش بهداشت در پایه ها و مقاطع تحصیلی:

- آموزش بهداشت در مقطع دبستان

آموزش بهداشت در مقطع راهنمایی

آموزش بهداشت در مقطع دبیرستان

فضای فیزیکی آموزشگاه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

مدرسه محیطی است که علاوه بر یاد دادن مسایل علمی و درسی به دانش آموزان میتواند وسایل شکوفایی روانی و ذهنی آنان را فراهم کند و بتواند بتدریج با مسایل اجتماعی مدرسه و خارج از آن عاقلانه و منطقی برخورد کند و از همین جا پایه های یک شخصیت باثبات و محکم در برخوردهای اجتماعی پایه ریزی شود. بایستی محیط مناسبی برای شکوفایی روحی و روانی دانش آموز فراهم شود تا پس از پایان این دوران افرادی تربیت شده که علاوه بر بنیه علمی قوی، روان سالمی داشته باشند و بتوانند در برخورد با مسایل اجتماعی عاقلانه و منطقی برخورد کنند. زیربنای پیشرفت هر کشوری داشتن دانش آموزان سالم به معنی واقعی کلمه و با انگیزه قوی برای رسیدن به قلههای پیشرفت علمی معنوی است. یکی از عواملی که نقش مهمی در رسیدن به اهداف گفته شده دارد محیط فیزیکی مناسب است. محیطی که در آن دانش آموز احساس خستگی نکرده و یادگیری بهتری داشته باشد و امکانات رفاهی مناسب با توجه به ساعات حضور دانش آموز در مدرسه طراحی شده باشد

بهداشت محیط آموزشگاه

محل احداث مدرسه

-وضعیت ساختمان ، ایمنی و حفاظت محیط مدرسه

تامین آب آشامیدنی سالم -

بهبود سرویس های بهداشتی

-نحوه صحیح دفع زباله و فاضلاب

-بهداشت مواد غذایی و نظارت بر بوفه مدارس -

مبارزه با حشرات و حیوانات موذی

خدمات بهداشتی فردی : بهترین راه شناخت دانش آموز سالم از ناسالم بررسی هر یک از ابعاد فیزیکی، روانی و اجتماعی است و با توجه به نتایج این بررسیها میتواند در مورد نیازهای بهداشتی کودکان تصمیم گرفت معاینات بهداشتی و نحوه انجام آنها به شرح زیر میباشد. الف) نموده های سلامت فیزیکی و جسمی - ۱چابکی و فرزی - ۲احساس از تن بیخبری - ۳داشتن انرژی و نیروی کافی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

متناسب با سن در هنگام بازی و فعالیتهای بدنی و نداشتن خستگی بی دلیل - ۴ احساس نشاط و شادابی بعد از خواب نیم روزی ۵ - هماهنگی حرکات اندام - ۶ نداشتن نقض و عارضه جزیی در بدن ب) نموده‌های سلامت روحی - ۱ قدر و منزلت خود را شناختن - ۲ معاشرت با همسالان و احساس آرامش کردن در جمع - ۳ با تحمل و خوددار بودن - ۴ اعتماد به نفس و جرأت و جسارت داشتن - ۵ اندرزه‌های مربیان را شنیدن و استفاده از تجارب آنها - ۶ رعایت نظم و ترتیب را کردن - ۷ بذله گو و خوش اخلاق بودن - ۸ مردم دوست و تصورات عشق و احساس داشتن ج) نموده‌های حالات هیجانی و اجتماعی در سنین ۶ تا ۱۵ سالگی - ۱ متکی بودن به خود و وابسته نبودن به والدین - ۲ احساس خودشناسی و تمایل به هماهنگی با رفتارهای تازه‌ی همسالان، آموزگاران و سایر افرادی که با آنها برخورد دارد - ۳ داشتن تحمل نسبت به فشارهای ناشی از محیط خارج که در زمینه مسایل مدرسه بر وی وارد میشود. در سنین نوجوانی و بلوغ - ۱ بروز حالات و تظاهرات هیجانی - ۲ بروز حالات تردید و دودلی و شک در تصمیم گیری - ۳ ۱۰ علاقه به آگاهی بیشتر از رویدادهای محیط و تمایل بیشتر به کسب دانش، احساس شخصیت، کسب تجربه و نیاز به هماهنگی با مسایل اجتماعی مسایل مختلف معاینه و ارزیابی سلامت فیزیکی کودکان

مربی بهداشت

در هر مدرسه مربی بهداشت وظیفه نظارت بر بهداشت دانش آموزان، مدرسه و آموزش نکات و اصول رعایت بهداشتی به دانش آموزان را بر عهده دارد. در اغلب مدارس یک دانش آموز در هر کلاس توسط مربی بهداشت انتخاب می‌شود تا به طور منظم موارد مختلف مانند ناخن کوتاه و داشتن لیوان شخصی را بررسی کند. دادن مسئولیت‌های مختلف به خود دانش آموزان کمک می‌کند به موارد بهداشتی حساس شوند، بهتر نکات را یاد بگیرند و در حفظ آنان کوشا تر باشند.

از دیگر کارهایی که یک مربی بهداشت انجام می‌دهد نظارت بر تغذیه دانش آموزان است. ایجاد جشن‌ها و دوره‌های مختلف برای صرف صبحانه یا برگزار کردن رویدادهای مختلف تهیه غذاها و میان وعده‌های سالم یکی از اقدامات مؤثر در این زمینه است. از نکات بهداشتی مهمی که مربی می‌تواند به دانش آموزان آموزش دهد، طریقه صحیح شستن دست‌ها، مسواک زدن و استفاده از دهانشویه است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

منابع :

اردبیلی، یوسف. روش های ارزشیابی در بخش های دولتی و غیر دولتی ایران. چاپ اول انتشارات بعثت، بهار ۱۳۷۶.

۲۰) عالی خانی، دکتر سیامک. پژوهش در برنامه های سلامت مدارس و نوجوانان، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - معاونت سلامت ۱۳۸۰.

۲۱) کورئین، م. وارکه ویسر، آن براون لی. تحقیق در سیستم های بهداشتی جلد ۲ قسمت اول. مترجمین: دکتر اسفندیار ستوده مرام - دکتر مسعود دژکام - دکتر مرتضی زعیم. معاونت پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. پاییز ۱۳۷۶.